

พันธุ์เมืองเพชรบูรณ์

โดย ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นดินแดนประวัติศาสตร์ในกลุ่มแม่น้ำป่าสัก ที่ปรากฏหลักฐานการค้นพบทางโบราณคดีของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ในหลายพื้นที่ เช่น อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ หล่มสัก หนองไผ่วังโป่ง ชนแดน วิเชียรบุรีและศรีเทพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพได้ปรากฏร่องรอยของหลายอารยธรรมทับซ้อนกันอยู่ในสถานที่เดียวกัน นับว่าเป็นชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรืองต่อเนื่องกันมายาวนานนับพันปี ซึ่งได้ขุดพบโครงกระดูกและเครื่องมือเครื่องใช้มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ จารึกอักษรปัลลวะและเทวรูปฮินดูโบราณ อีกทั้งยังมีโบราณสถานสมัยทวารวดี ได้แก่ เขาค้างใน เขาค้างนอกและเขาคมอร์ตน์ และโบราณสถานสมัยขอม ได้แก่ ปราสาทศรีเทพ ปราสาทสองพี่น้อง และปราสาทฤๅษี นอกจากนี้ยังพบแหล่งศิลาจารึกหินทรายที่มีการจารึกครั้งแรก ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๕๖๔ ไปด้วยอักษรขอม ภาษาสันสกฤตสันนิษฐานว่านำมาจากเมืองศรีเทพ ปัจจุบันนี้ได้อพยพมาตั้งเป็นเสาหลักเมืองเพชรบูรณ์

เพชรบูรณ์เป็นดินแดนแห่งวีรกรรม “พ่อขุนผาเมือง” เจ้าเมืองราด (มีข้อสันนิษฐานว่าอยู่ที่หล่มสัก) ผู้มีคุณูปการในการร่วมก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยร่วมกับพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง (พ่อขุนศรีอินทราทิตย์) ตามศิลาจารึกหลักที่ ๒ วัดศรีชุม และสมัยสุโขทัยนี้เอง มีหลักฐานว่าเพชรบูรณ์ได้มีความเจริญตั้งเป็นบ้านเมืองอย่างมั่นคงแล้ว ดุสิตาจารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ ๑ กล่าวถึงเมือง “ลุมบาจาย” (เชื่อว่าเป็นหล่มเก่า) และศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๙๓ วัดโศกราช ได้มีการกล่าวไว้ว่า เมืองวัชปุระ (สันนิษฐานว่าเป็นเมืองเพชรบูรณ์) เป็นเขตรัฐสีมาของกรุงสุโขทัยด้านตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนั้นยังปรากฏแนวคันดินคูน้ำตาม (แนวถนนสันคูเมืองในปัจจุบัน) ที่สร้างไว้เพื่อป้องกันเมืองในสมัยนั้น และหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งคือ จารึกลานทองคำที่พบในเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ สมัยสุโขทัย ในวัดมหาธาตุ เมืองเพชรบูรณ์ ที่จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๑๙๒๖ ด้ระบุถึงชื่อเมืองเพชรบูรณ์ว่า “เพชรบุรี” ซึ่งได้มีการตีความว่า “เพชร” น่าจะมา

จากคำว่า “พีช” (พี-ชะ) คำบาลีแปลว่า “พีช” ชื่อเมืองเพชรบูรณ์ในยุคแรกคงมีความหมายถึงเมืองแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหารนั่นเอง และชื่อดั้งกล่าวปรากฏในหลักฐานเอกสารยุคต่อมาอีกด้วยคือแผนที่ไตรภูมิพระร่วงในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา แผนที่เดินทัพสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และตำราพิชัยสงครามเมืองเพชรบูรณ์ฉบับพรหมบุญด้วยเขียนชื่อเมืองเพชรบูรณ์ในอดีตว่า “เพชบูรณ์”

สมัยกรุงศรีอยุธยา แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ปรากฏหลักฐานว่าเพชรบูรณ์เป็นหัวชั้นโท มีหน้าที่นำทัพในสงครามด้านเมืองลาว มีชื่อเจ้าเมืองว่า พระยาเพชรรัตนสงคราม มีศักดินา ๑๐,๐๐๐ไร่ นอกจากนั้นยังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีคือกำแพงเมืองเก่าของเมืองเพชรบูรณ์ที่สร้างในช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง เป็นกำแพงเมืองที่มีการก่ออิฐถือปูนประกอบด้วยศิรา หิน หวาย มีป้อมปราการทั้ง ๔ มุม และประตูทางเข้าเมืองและมีเจดีย์สมัยอยุธยาหลายองค์ คือ เจดีย์ทรงปราสาทค์หน้าโบสถ์วัดมหาธาตุ เจดีย์ทรงปราสาทค์วัดพระแก้วและวัดไตรภูมิ เจดีย์ทรงระฆังที่วัดสิงห์ (วัดร้าง) นอกจากนั้นยังมีโบสถ์และพระพุทธรูปศิลปะสมัยอยุธยาประดิษฐานอยู่ภายในวัดหลายแห่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น วัดมหาธาตุ วัดไตรภูมิ วัดช้างเผือก วัดโพธิ์กลางนางัว และวัดต่างๆในตำบลนายมเป็นต้น

ทั้งนี้ ตามประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชื่อว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงเคยเสด็จเดินทัพผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อไปตีเมืองเขมร จึงได้มีการสร้างศาลสมเด็จพระนเรศวรฯ ไว้ ณ บริเวณนั้น ในพื้นที่ของอำเภอวิเชียรบุรี และในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานเอกสารในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมที่กล่าวถึงบ้านเมืองที่แสดงว่าเพชรบูรณ์เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมสินค้าของป่าจากหัวเมืองต่างๆ ส่งออกผ่านกรุงศรีอยุธยา ดังนี้ “...เรือหางยาวเหยี่ยวเมืองเพชรบูรณ์นายม บรรทุกครั้ง กายาน เหล็กหางกุ้ง เหล็กแหล่เลย เหล็กน้ำพี้ ใต้ หวาย ชัย น้ำมันยาง ยาสูบ เขา หนั่ง หน่องา สรรพสินค้าตามเทศบ้านเทศเมืองมาจอดเรือขายตามแถวปากคลองสวนพลู ตลอดจนหน้าวัดเจ้าพระนางเชิง...”

ในสมัยกรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาจักรี ได้นำทัพต่อสู้กับพม่าที่พิษณุโลก ต่อมาเสียดินแดนเขมร จึงได้ล่าทัพมาสะสมเสบียงที่เพชรบูรณ์ก่อนจะเดินทัพกลับไปต่อสู้กับพม่า ได้ทรงเสด็จมานมัสการพระพุทธรูปเออาฤกษ์เออาชัยที่วัดมหาธาตุ ครั้งพอเสด็จออกมาถึงไพร่พลก็ได้เปล่งเสียงเรียกขานว่า “มีชัย” ๓ ครั้ง พระพุทธรูปองค์นั้นจึงได้ชื่อว่า “หลวงพ่เพชรมีชัย” มาจนทุกวันนี้

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีกลางในพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ได้มีการบันทึกการสู้รบในครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ ที่เมืองเพชรบูรณ์และเมืองหล่มสัก ซึ่งได้เป็นสมรภูมิการศึกระหว่างทัพไทยกับทัพลาวที่สำคัญด้วยแห่งหนึ่ง จึงถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการในหัวเมืองขึ้นใหม่ โดยตั้งเมืองเพชรบูรณ์ขึ้นเป็น “มณฑลเพชรบูรณ์” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ เพื่อเป็นหัวเมืองเอกคอยป้องกันราชอาณาจักรจากศัตรูทางเหนือ มีข้าหลวงเทศาภิบาลปกครองสืบต่อกันมา ๓ ท่าน มีราชทินนามว่า พระยาเพชรรัตนสงครามฯ และทรงโปรดเกล้าฯ ให้ “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ได้เสด็จมาตรวจราชการเมืองเพชรบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ และทรงพระนิพนธ์บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับเมืองเพชรบูรณ์อย่างมากมายอยู่ในหนังสือ นิทานโบราณคดี ชื่อเรื่องว่า “ความไข้ที่เมืองเพชรบูรณ์” นอกจากนั้นยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ได้เฉลิมพระนามเมื่อทรงกรมว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย” อีกด้วย

ล่วงเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๘๗ เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ออกพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ โดยตั้งใจจะย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่เพชรบูรณ์ โดยให้เหตุผลว่า เพชรบูรณ์มีชัยภูมิเหมาะสม มีภูเขาล้อมรอบ มีเส้นทางคมนาคมเข้าออกเพียงทางเดียว มีภูมิประเทศสวยงาม อากาศดี อยู่ตรงกลางของประเทศ เป็นศูนย์กลางภาคเหนือกับ

ภาคอีสานและกรุงเทพฯ โดยได้มีการย้ายหน่วยราชการ กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยทหารต่าง ๆ มาไว้ที่ เพชรบูรณ์เป็นจำนวนมาก ทั้งยังได้ทำพิธียกเสาหลักนครหลวงนครบาลเพชรบูรณ์ที่ตำบลบึงน้ำเต้า อำเภอ หล่มสัก เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๗ อีกด้วย แต่ต่อมาได้ถูกยกเลิกไปโดยมติของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนั้นได้ก่อให้เกิดคุณูปการในการพัฒนาจังหวัดเพชรบูรณ์ในด้านต่าง ๆ อย่างมากมาย

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๒๕ ได้เกิดความขัดแย้งในแนวคิดทางการเมืองจนเกิดการสู้รบกันระหว่าง รัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยมีสมรภูมิอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเขาคือเป็นเวลากว่า ๑๔ ปี จึงได้สงบลงจากนโยบายการเองนำการทหารและไม่ใช้ความรุนแรงมาแก้ไขความขัดแย้งทางความคิด จากนั้น จังหวัดเพชรบูรณ์จึงได้มีการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง ด้านเกษตร ด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการคมนาคม และพัฒนาให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรม จนมีการกำหนดวิสัยทัศน์จังหวัดเพชรบูรณ์ว่า “ดินแดนแห่งความสุขของคนอยู่และ ผู้มาเยือน”

ที่มา : อเนก นาวิมูลและธงชัย ลิขิตพรสวรรค์. สมุดภาพเพชรบูรณ์. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ต้นฉบับ (๒๐๑๘), ๒๕๖๕.